

УДК 378.147:811.111

ПОНЯТТЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Р.А.Кравець

Анотація. У статті розкрито сутність та теоретичні засади полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі, висвітлено різноманітні погляди і підходи до тлумачення цього поняття.

Ключові слова: полікультурна компетентність, толерантність, конструктивна взаємодія, гуманізм, інтернаціоналізм.

Аннотация. В статье раскрыты сущность и теоретические принципы поликультурной компетентности будущего специалиста аграрной отрасли, отражены разнообразные взгляды и подходы к толкованию этого понятия.

Ключевые слова: поликультурная компетентность, толерантность, конструктивное взаимодействие, гуманизм, интернационализм.

Summary. The essence and theoretical principles of multicultural competence of a future specialist of the agrarian branch are viewed in the article, various perspectives and approaches to the interpretation of this concept are reflected.

Key words: multicultural competence, tolerance, constructive co-operation, humanism, international-centrism.

Єдина справжня розквіш – розквіш людського спілкування.

Антуан де Сент-Екзюпері

Постановка проблеми. Нині від працівників аграрної галузі крім сформованості сільськогосподарських знань, умінь і навичок вимагається володіння на достатньому рівні іншомовною та полікультурною компетентностями, оскільки знання мови міжнародного спілкування, звичаїв, традицій та менталітету іноземних партнерів дозволить швидше і краще з ними порозумітися. Налагодження конструктивної взаємодії із представниками європейських аграрних об'єднань ще більше зміцнить положення України на міжнародній арені та окреслить нові напрямки для розвитку вітчизняного агропромислового комплексу.

Реалізація окреслених завдань передбачає обмін досвідом роботи, розробку спільних проєктів, участь студентів-аграрників у закордонному стажуванні, впровадження альтернативних джерел енергії (біопалива), культивування нових сортів картоплі тощо.

Отож втілення цих задумів та забезпечення плідної співпраці з Європейським Союзом потребує перегляду традиційної методики викладання іноземних мов і подальшого реформування системи професійної освіти з націленістю на розвиток культурного та полікультурного рівня нашої молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми формування полікультурної компетентності студентів дає підстави стверджувати, що в цьому питанні є чимало нерозкритих аспектів. Зокрема недослідженою стороною цього питання залишається полікультурна компетентність у контексті професійної підготовки майбутніх аграріїв. Водночас варто також констатувати наявність чималого досвіду з проблеми компетентності, який накопичено у психолого-педагогічній літературі. Так у працях Н.Бібік, С.Бондаревської, Б.Гершунського, А.Хуторського, А.Щекатунової, Н.Розова, Н.Запрудського та ін. поняття «компетентність» охарактеризовано як складну систему, яка включає знання, уміння, навички та професійно-особистісні якості фахівця. Сутність педагогічної компетентності досить вдало розкрили Л.Васильченко, С.Гончаренко, О.Дубасенюк, М.Дяченко, П.Зеєр, І.Зимня, В.Сластьонін, А.Смірнов, І.Саєв, С.Шишов, Р.Шаповал. Вони досліджували це поняття у контексті проблеми

продуктивної самореалізації викладача, його саморозвитку, динаміки фахового самовизначення, здатності до рефлексії. На думку вчених, компетентність є тісно пов'язаною з рівнем освіченості спеціаліста і його загальною культурою.

Питання полікультурної компетентності також знайшли свої відображення у науково-дослідних роботах вітчизняних (І.Бех, О.Дубовік, О.Сухомлинська) і зарубіжних авторів (П.Вебер, О.Джуринський, І.Кушнір).

Теоретичний аналіз джерел дозволяє констатувати існування широкого спектру поглядів учених щодо вищевказаного поняття, однак розробленого єдиного загальноприйнятого підходу до тлумачення полікультурної компетентності ще немає.

Метою статті є розгляд полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі, розкриття її сутності та теоретичних засад, висвітлення різноманітних поглядів і підходів до потрактування цього поняття.

Виклад основного матеріалу. Формування полікультурної компетентності майбутніх аграріїв у процесі фахової підготовки передбачає відхід від етноцентризму до інтернаціоналізму – інтеграції у світове навчальне та робоче середовище. Це своєю чергою, потребує послідовної перебудови змісту професійної освіти. Першим кроком до цієї перебудови є звернення до принципу культуровідповідності – ретельного вивчення цінностей рідної та іноземної культур.

Актуальність та доцільність цих питань примушує шукати шляхи їх розв'язання на законодавчому рівні. Так, у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти та Концепції національного виховання зазначається, що завдання професійної освіти в жодному разі не повинні обмежуватися лише трансляцією знань, умінь та навичок, а й містить в собі організацію полікультурної підготовки студентів.

Студенти з достатнім рівнем полікультурної компетентності вміють ефективно будувати діалоги на різноманітні теми, пов'язанні з рідною і світовою культурами. Крім того, вони демонструють толерантне ставлення до поглядів співрозмовників. Звідси випливає, що полікультурна компетентність – це не тільки опанування досягненнями світової культури, але й розуміння та повага до людей інших релігій, національностей, політичних уподобань, соціального становища.

Ознайомившись із низкою психолого-педагогічних і методичних праць вітчизняних та зарубіжних авторів, ми дійшли висновку, що на сьогодні існує широкий спектр потрактувань поняття «компетентність».

І.Васютенкова вважає, що полікультурна компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яку водночас можна розглядати як специфічну систему якостей, що уможливорює вільне орієнтування в культурних відмінностях між рідною та іноземними країнами з метою налагодження конструктивної взаємодії між народами у подальшій співпраці. На думку педагога, полікультурна компетентність, щонайменше, розкривається у здатності реалізовувати політику полілінгвізму в полікультурному суспільстві [0, с. 19].

Л.Гончаренко та В.Кузьменко дають визначення полікультурної компетентності як певної здатності людини жити і діяти у багатокультурному середовищі [0, с. 81].

Інша дослідниця, О.Щеглова, також зазначає, що даний феномен має яскраво виражені свідомість власної мультикультурної ідентичності та здатність розв'язувати професійні завдання на основі толерантного ставлення до представників інших національностей [0, с. 94].

О.Щукін дотримується позиції, згідно з якою полікультурна компетентність виступає індивідуальною характеристикою ступеня відповідності потребам професії. Науковець наголошує на полікультурній компетентності як головному структурному складнику поняття «педагогічна культура», який дозволяє успішно виховувати фахівців високої культури. Він стверджує, що процес формування цієї компетентності є перманентним, а освіта виступає його визначальним чинником [0].

Для нашого дослідження особливу значущість становить твердження Л.Воротняк: «Полікультурна компетентність – це здатність людини інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв'язку з рідною мовою, культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, умінь і навичках позитивної міжетнічної та міжкультурної взаємодії, що в результаті сприяє безконфліктній ідентифікації особистості в багатокультурному суспільстві та її інтеграції в полікультурний світовий простір».

Нам досить близькою є думка викладача іноземної мови М.Сімоненко, а саме: полікультурна компетентність – це цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом професійної підготовки особи у вищому навчальному закладі та в процесі неперервної педагогічної освіти, успішність якої зумовлена сукупністю сформованих у фахівця компетенцій, які сприяють соціалізації особистості, формуванню в неї світоглядних і науково-професійних поглядів та

майстерності, визначають успішність професійної діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку і самовдосконалення впродовж життя [0, с. 61].

Заслугує також на увагу тлумачення полікультурної компетентності як інструменту вираження професійних якостей фахівця, що виявляються за умов формування затребуваних особистісних рис незалежно від напрямку фахової підготовки. До рис, які впливають на професійну поведінку спеціаліста, Є.Степанов [0] відносить такі чесноти: довіра, щирість, відвертість, порядність, відповідальність, толерантність, неупередженість, культура міжнаціональної комунікації тощо.

С.Авхутська [0, с. 135] слушно вказує на більш вагому роль предметів гуманітарного циклу, ніж природничо-математичного, у формуванні полікультурної компетентності особистості. Вона вважає (і зовсім не безпідставно), що саме суспільні та історичні науки, володіючи величезним фактичним матеріалом уможливають цілковите усвідомлення процесів розвитку і становлення полікультурного середовища. Під час дослідження етнокультурних особливостей С.Авхутська акцентує на врахуванні конкретного часу та соціального простору, де бере свій початок певна спільнота. На думку науковця, лише висококваліфікований педагог здатен забезпечити продуктивне зростання полікультурної компетентності студентів. А готовність педагогів до виховання молодого культурного покоління дослідниця трактує як цілісну систему, що має свою структуру та представлена сукупністю якостей, властивостей і станів людини, які допомагають їй виконувати професійну діяльність. Вона поділяє погляди О.Леонтьєва [0, с.153], який свого часу зауважив, що формування світоглядних смислів (мотивів) відбувається як процес осмислення й переоцінки людиною важливих складових її життєдіяльності у площині часу і життєвого простору становлення особистості в суспільстві. Цим обумовлюються характер відносин з іншими людьми, мотиви соціального та професійного самовизначення, потреба у моральному самовдосконаленні.

Звідси випливає, що формування полікультурної компетентності майбутнього аграрія ґрунтується на його прагненні до особистісного самоствердження, потребі у самовихованні та позитивному ціннісно-мотиваційному ставленні до майбутньої професійної діяльності.

Невід'ємною частиною процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі є забезпечення сталого розвитку емпатії у спілкуванні до носіїв інших традицій та звичаїв. Рівень емпатії визначається, як правило, за такими критеріями: терпимість (толерантність), адаптація, прийняття, асиміляція, інтеграція [0, с. 236].

Питання виховання культурної та етнічної толерантності під час педагогічного процесу Л.Кіяшко [0] та О.Щеглова [0; 0] відводили особливе місце. Для визначення специфічних якостей полікультурної компетентності вони здійснили порівняльний аналіз сутності цього поняття і толерантності. У ході досліджень науковці дійшли висновку, що ці обидва феномени описують людину з позитивними ціннісно-моральними якостями, виступають показниками професіоналізму та високого рівня ерудиції. Було встановлено важливість процесів соціалізації і самовиховання у їхньому розвитку. Однак, не зважаючи на наявну між цими поняттями подібність, вони все ж таки не тотожні: толерантність характеризує внутрішнє ставлення одного індивіда до іншого, а полікультурна компетентність свідчить про бажання і готовність особистості налагодити діалог [0, с. 11].

Отже, підсумовуючи теоретичний розгляд проблеми полікультурної компетентності у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, ми спробуємо сформулювати визначення поняття «полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі».

Полікультурна компетентність майбутнього аграрія – це інтегративна якість особистості, до складу якої входять полікультурні знання, уміння, навички, мотиви, ціннісні орієнтації, досвід, правила поведінки, соціальні норми, що дозволяють фахівцю аграрної галузі конструктивно взаємодіяти у сучасному багатокультурному світі із суб'єктами-представниками різних іноземних компаній та успішно реалізовувати призначення вітчизняного агропромислового комплексу.

Висновки. Полікультурна компетентність майбутнього фахівця аграрної галузі виступає професійно-значущою особистісною якістю майбутнього спеціаліста, формування якої під час дидактичного процесу у вищому навчальному закладі здійснюється на основі виховання толерантного ставлення до представників інших культурних груп. При належному рівні сформованості полікультурної компетентності аграрій усвідомлює власну багатокультурну ідентичність і намагається вирішувати фахові завдання у конструктивній співпраці. Полікультурно-компетентний працівник, крім толерантності, характеризується здатністю до гуманістичної взаємодії (повагою до думок співрозмовника, комунікабельністю, партнерством), усвідомленням себе як носія національної культури та полікультурності (знаннями рідної та іноземної мов, культур, історії, стереотипів тощо).

Література

1. Авхутська С.О. До питання формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя / С.О. Авхутська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – №2(12). – 2011. – С.233-241.
2. Васютенкова И.В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последиplomного образования: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / И.В. Васютенкова. – СПб, 2006. – 27 с.
3. Гончаренко Л.А., Кузьменко В.В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи. – Херсон: РІПО, 2006. – 92 с.
4. Кияшко Л.А. Формирование толерантных взаимоотношений подростков разных национальностей и беженцев, проживающих в Украине: метод. пособ. / Л.А. Кияшко. – К.: Либідь, 2002. – 94 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
6. Сімоненко М.В. Полікультурна компетентність майбутніх вчителів-філологів у контексті культурологічної парадигми освіти / М.В. Сімоненко // Проблеми підготовки спеціалістів. – Серія: Педагогічні науки. – Севастопольський державний гуманітарний ун-тет. – №2. – 2010. – С. 58-62.
7. Степанов Є.П. Проблема формування культури міжетнічних відносин у сучасній педагогічній науці / Є.П. Степанов // Освіта Донбасу. – 2010. – №2. – С. 13-15.
8. Щеглова Е.М. Развитие поликультурной компетентности будущих специалистов: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е.М. Щеглова. – Омск: УОП Омской академии МВД России, 2005. – 23 с.
9. Щеглова Е.М. Развитие поликультурной компетентности будущих специалистов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Е.М. Щеглова. – Омск, 2005. – 164 с.
10. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика / А.Н. Щукин. – М.: Филоматис, 2004. – С. 139-140.